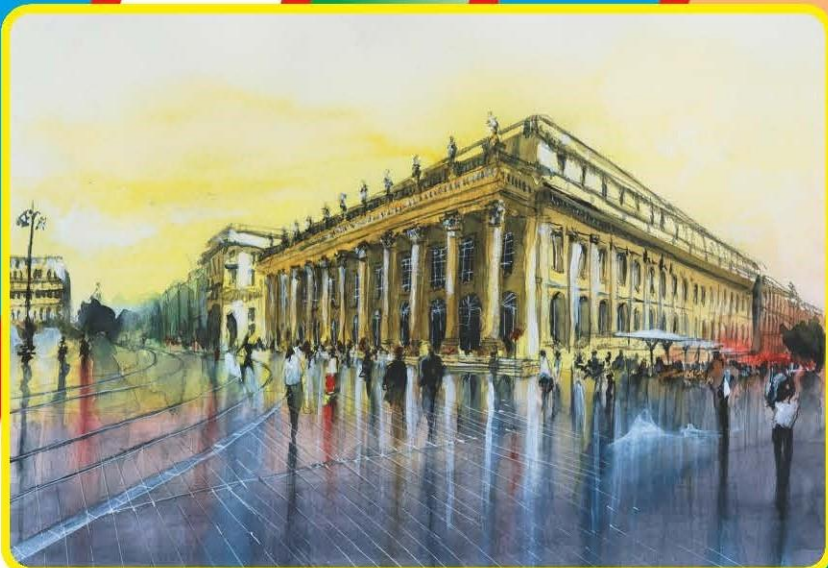

МУҒАЛЛИМ ҲАМ ЎЗЛИКСИЗ БИЛИMLEНДИРИЎ

илимий-методикалық журнал № 3/2

Нөкис - 2021

МУГАЛЛИМ ҲАМ ЎЗЛИКСИЗ БИЛИМЛЕНДИРИҶ

ISSN 2181-7138

№ 3/2 2021 жыл

Илимий-методикалық журнал

Редактор:

А. Тилегенов

Редколлегия аъзалары:

Маъсет АЙЫМБЕТОВ
Нафмет АЙЫМБЕТОВ
Кеңесбай АЛЛАМБЕРГЕНОВ
Дилшодхўжа АЙТБАЕВ
Өсербай ӨЛЕЎОВ
Асқар ДЖУМАШЕВ
Кеңесбай ДАУЛЕТЯРОВ
Гўлнара ЖУМАШЕВА
Батырбек КАИПБЕРГЕНОВ
Амангелди КАМАЛОВ
Сарсен КАЗАХБАЕВ
Гулмира КАРЛЫБАЕВА
Сабит НУРЖАНОВ
Уролбой МИРСАНОВ
Арзы ПАЗЫЛОВ
Зухра СЕИТОВА
Айдын СУЛТАНОВА
Тажибай УТЕБАЕВ
Ризамат ШОДИЕВ
Ойбахор ШАМИЕВА
Бекзод ХОДЖАЕВ
Дўстназар ХИММАТАЛИЕВ
Гулрухсор ЭРТАШЕВА

Шўлкемлестириўшилер:

**Қарақалпақстан Республикасы
Халық билимлендириў
Министрлиги, ӨЗПИИИ
Қарақалпақстан филиалы**

**Ўзбекстан Республикасы
Министрлер Кабинети
жанындағы Жоқарғы
Аттестация Комиссиясы
Президиумының 25.10.2007
жыл (№138) қарары менен
дизимге алынды**

**Қарақалпақстан Баспа сўз ҳәм
хабар агентлиги тәрәпинен
2007-жылы 14-февральдан дизимге
алынды №01-044-санлы гуўалық
берилген.**

**Мәнзил: Нөкис қаласы,
Ерназар Алакөз көшеси №54
Тел.: 224-23-00
e-mail: uzniipnkkf@umail.uz,
mugallim-pednauk@umail.uz
www.mugallim-uzliksiz-bilim.uz**

Журналға келген мақалаларға жууан қайтарылмайды, журналда жарияланған мақалалардан алынған үзиндилер «Мугаллим ҳәм ўзликсиз билимлендириў» журналынан алынды, деп көрсетилиўи шарт. Журналға 5-6 бет көлеминдеги материаллар еки интервалда TIMES NEW ROMAN шрифтинде электрон версиясы менен бирге қабыл етиледи. Мақалада келтирилген мағлўматларға автор жуўапкер.

МАЗМУНЫ

ПЕДАГОГИКА, ПСИХОЛОГИЯ, ТАСВИРИЙ САНЪАТ

Ҳожиёв Р. Б., Норбоева Д.О. Ёшлар ижтимоий фаоллигини ривожлантириш концепциялари	4
Ismatov U.Sh. Bo'lajak tasviriy san'at o'qituvchilarini turli grafik materiallarda ishlashga o'rgatish (tempera bo'yog'i misolida)	12
Berdiyev O. Tasviriy san'at va chizmachilik darslarida o'quvchilar duch keladigan ayrim masalalarning amaliy faoliyatdagi yechimlari	15
Baymetov B.B., Xamroqulova M. Talabalarni boshshaklini tasvirlashga o'rgatishda konstruktiv qurilish qonuniyatlaridan foydalanish texnologiyalari	18
Abduxamidov S.M., Shadiyev A.Ya. Sog'lom turmush tarzini shakllantirishda jismoniy tarbiya va sportning bugungi kundagi o'rni	22
Ismatov U.Sh. Rangtasvir mashg'ulotlarida maishiy janrning ifodalanishi	25
Марасулова И.М., Зулфияев Р.Н. Ўқувчилар таълим-тарбияси жараёнида тасвирий санъат ўқитувчисининг ўрни	28
Абдуллаева Г.С. Формирование ключевых компетенций у студентов с особыми образовательными потребностями через применение ИКТ	31
Мухитдинова М.С. Нуткида оғир нуксон бор болалар билан коррекцион-ривожлантирувчи ишларни олиб боришда мусика машгулотларининг имкониятлари	35
Султанов Х.Э., Марасулова И.М., Юнусова К.Х. Педагогик инновацион кластери: Чирчиқ тажрибасининг илк натижалари	37
Султанов Х.Э., Махмудов М.Ж. Ўқувчиларни тасвирий санъат фанига қизиқтиришдаги ўқитувчининг маъсулияти	42
Каюмов Х.А., Ко'киев В.В. Quruvchi muhandislarni tayyorlashda muhandislik grafikasi ta'limini kompyuter texnologiyasi bilan integrasiyalash	46
Махмудова М.Т. Развитие музыкальной тематики и ее актуальность в изобразительном искусстве Узбекистана	48
Марасулова И. М. Эстетическое воспитание молодежи для общества	52
Sobirov S.T. Bolalar uchun nashrlarda illyustratsiyalarning vazifalari	54
Sobirov S. T. Talabalarda yuksak axloq, kasbga sadoqat kabi insoniy fazilatlarini shakllantirish va ma'naviy-ma'rifiy ishlar samaradorligini oshirishda to'garaklarning o'rni	59
Муратов Х. Х. Ўқув жараёнида мустақил таълимни ташкил этиш ва бошқаришнинг долзарблиги	61
Атаханова С.О. Масофали ўқитиш технологиясининг чизмачиликни ўқитишдаги амалий аҳамияти	65
Атаханова С.О. Чизмачилик фани бўйича ўқувчиларнинг билиш фаолиятини фаоллаштиришда муаммоли таълим технологиясидан фойдаланиш омиллари	69
Султанов Х.Э. Таълим муассасалари ҳамкорлигининг кластерли моделини ташкил этиш	73
Ко'киев В.В. Yordanchi proyeksiyalash usulidan foydalanib yaqqol tasvir qurish	76
Махмудова М.Т. Влияние музыки на изобразительного искусства	81
Махмудова М.Т. Роль и значение музыки в воссоздании изображения	85
Ко'киев В. В., Mahmudov M. J. Ijodkorlikni rivojlantirish chizama geometriya fani misolida	88
Ко'киев В. В., Qozoqboyeva D. T. Yordamchi proyeksiyalash usuli orqali yechiladigan masalalar	91

Jumayev I.O. Chizmalarni AutoCAD dasturida chizishda dasturning mavjud murakkabliklarini qo'lda chizishga moslashtirish (o'rgatish) usullari	94
Jumayev I.O. Muhandislik grafikasi fanlarida uch o'lchamli fazoni Auto CAD dasturidan foydalanib qo'llash usullari va ahamiyati	99
Xalimov M., Bekqulov Q. Chizmachilik fanini o'qitishda interaktiv metodlarni qo'llash zaruriyati	102
Bekqulov Q.Sh. O'quvchilar yo'l qo'yadigan tipik xatolarni tizimga solish va prognoz qilish oldini olish choralari	105
Bekqulov Q.Sh., To'laganova H. Muhandislik grafikasi fanlarida talabalar chizma bajarishda yo'l qo'yadigan tipik xatolar	107
Bekqulov Q.Sh., To'laganova H. Chizmachilik fanidan o'quvchilarning fazoviy tasavvurini oshirishda tugallanmagan chizmalardan foydalanish	111
Bekqulov Q.Sh., Boizaqova Sh.A. Muhandislik grafikasi fanlarini boshqa fanlar bilan bog'liqligi	113
Boizaqova Sh.A., Bekqulov Q.Sh. Ko'rinishlar mavzusini tushuntrishda detal modelini o'ziga qarab o'rganishning ahamiyati	117
Анкабаев Р. Т. Тасвирий саънатда машгулотларида иллюстрация ўргатишнинг аҳамияти	120
Бахриев И.С. Бўлажак тасвирий санъат ўқитувчиларини касбий тайёрлашда композиция фанининг назарий асослари	122
Атажанова Р. Р. Возможности уроков изобразительного искусства в развитии творческих способностей младших школьников	126
Бахриев И.С. Бўлажак тасвирий санъат ўқитувчиларини касбий тайёрлашда композиция фанини ўқитилишининг амалиётдаги ҳолатини ўрганиш	128
Xalimov M. Chizmachilik fanini o'qitishda interaktiv metodlarni qo'llash zaruriyati	133
Achilov N. N. AutoCAD dasturi yordamida talabalarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirish yaqqol tasvirlarni bajarish asosida	136
Анкабаев Р.Т., Миржалилов М. Б. Тасвирий саънатда машгулотларида миниатюрани ранг тасвирини ўргатишнинг аҳамияти	141
Achilov N. N. Ko'rgazmali qurollardan foydalangan holda talabalarda ijodiy qobiliyat va dars samaradorligini oshirish yo'llari	145
Saydaliyev S.S., Nig'manov B.V., Achilov N.N. Arxitekturada inson va fazo	149
Ҳожиёв Р. Б. Норбоева Д.О. Ёшларнинг ижтимоий қатлам сифатида мавжудлигининг онтологик асоси	155

В этой статье рассматриваются практические решения некоторых проблем, с которыми студенты сталкиваются на уроках изобразительного искусства и рисования.

SUMMARY

This article explores practical solutions to some of the problems students face in art and painting lessons.

TALABALARNI BOSHSHAKLINI TASVIRLASHGA O'RGATISHDA KONSTRUKTIV QURILISH QONUNIYATLARIDAN FOYDALANISH TEXNOLOGIYALARI

Baymetov B.B.

Toshkentviloyati, Chirchiq davlat pedagogika instituti "Tasviriy san'at" kafedrası professori

Xamroqulova M.

Tasviriy san'at kafedrası magistri

Tayanch so'zlar: bosh shakli, konstruktiv qurilish, proporsiya, metodik bosqich, portret.

Ключевые слова: изобразительное искусство, человеческая деятельность, уроки рисования, аксонометрия.

Key words: fine arts, human activities, drawing lessons, axonometry.

Shakllarni tasvirlashda talaba eng avvalo shaklning konstruktiv asosini yaxshi tushunishi va uni chiziqli konstruktiv to'g'ri aks ettira olishi kerak. Odam portretini tasvirlashda ham uning konstruktiv asosini tahlil qilish va uni chiziqli konstruktiv asosda ifoda eta bilish zarur. Bunday vazifalarni amalga oshirishda mashhur nemis olimi va rassomi Albrecht Dyerer ishlab chiqqan odam boshi sxemasining chiziqli-konstruktiv tasviri bunga misol bo'la oladi.

Biz bosh shaklining konstruktiv asosini tahlil qilar ekanmiz qator qonuniyatlarni ta'kidlab ularni rasm chizishda hisobga olishimiz zarur. Bu qonuniyatlarni A.Dyerer tasvirlagan namuna asosida qarab tahlil qilib chiqaylik.

Bosh shakli go'yo asosiy 4 taparallel-gorizontaal yuzalar bilan kesishganidek: soch bilan qoplana boshlanish joyi, qosh usti yoylaridagi chiziqlar, burun va dahan asoslari. Ana shu yuzalarga perpendikulyar ravishda boshning tuxumsimon shaklida vertikal yuzada kesishadiki, u yuza ustida ko'ngdalang chiziq hosil qiladi. Bu vertikal yuzauni ikki teng qisimga ajratadi, u hosil qilgan profil chiziq esa bosh tashqi ko'rinishini ikki simmetrik yarimga ajratadi.

Gorizontaal yuzalar esa boshni qismlarga ajratadi va soch qoplami, qosh usti yoylari, burun va dahan asoslarini hosil qiladi. Shunday qilib, ushbu sxema bosh shakli proporsional qismlarga ajratish qonuniyatini tasdiqlaydi.

O'zining namunaligi va ishonchiligi jihatdan bu sxemadan ko'pchilik rassom-pedagoglar bosh suratini chizishga o'rgatishda hozirgi kun o'quv jarayonida ham foydalanadilar.

A.Dyerer izidan borib rassom-pedagoglar bosh rasmini chizishga o'rgatishda bosh shaklining konstruktiv asosini ifodalashda o'z sxemalarini ishlab chiqqa boshladilar va ular yordamida o'quvchilarga o'quv materiallarini tezroq va yaxshiroq o'zlashtirib olishga ko'maklashdilar. Masalan, rassom va pedagog A.Losenko birqator metodik jadvallarni ishlab chiqdiki, ularda boshning kenglikdagi burilishi va holatiga qarab bosh sxemasi perspektiv ko'rinishning o'zgarish qonuniyatlarini ko'rgazmali ravishda ko'rsatib beradi. Asosiy

konstruktiv chiziqlarning (soch qoplamasi, qoshusti, burun va dahan asosi, shuningdek profil chizig'i) yo'nalishlari jadvalda punktir chiziqlar bilan berilgan. Bu bilan Losenko aslida bunday chiziqlar yo'q, ular shartli bo'lib, boshni tasvirlashda rassom ularni xayolan tasavvur yetishni ta'kidlamog'chi bo'ladi.

O'tgan asrning buyuk rassom-pedagogi A.Sapojnikov boshning simli modelini yaratdi (1-rasm). U rasm chizuvchiga shaklning konstruktiv asosi va perspektivasi hosil bo'lishini tushuntirib yetishiga yordam beradi. Bu modelning maqsad – vazifasi haqida taniqli rus pedagogi A.Sapojnikov shunday yozadi: «Badiiy Akademiya imperatorligi kengashga men tuzgan «Boshlang'ich rasm kursi» ning bir nusxasini, unga tegishli metodlar solingan qutini va simdan yasalgan bosh modelini yuborishga jazm ayladim. Ularni o'z marhamatingiz doirasida qabul qilishingizni o'tinib so'rayman. Agar ushbu model Akademiyaning rasm chizish sinflarida foyda keltirsa men juda baxtli bo'lardim. Agar bu modelni xuddi shu burilishda namuna xizmatini o'taydigan gips boshni oldiga qo'yib ishlansa, u o'zini tarkib toptirgan qisimlarining prespektiv o'zgarishini anglab olishga yordam beradi».

Keyinchalik odam boshi rasmini chizish uslubiyatini ishlab chiqarib harbir qo'llanma muallifi konstruktiv sxemadan foydalanish usullarini o'z bilganlaricha ta'rifiy boshlaydilar. Kimdir A.Dyurer sxemasini asos qilib olar va darhol hamma konstruktiv chiziqlarni belgilab olishni tavsiya qilardi. Boshqalar G.Golbeyn sxemasini afzal ko'rardi, uchinchi birlari esa unisidan ham, bunisidan ham foydalanishga intildilar. Tasvirda hamma konstruktiv chiziqlar shartli ravishda shakl yuzasi bo'ylab o'tadi. Konstruktiv chiziqlarning aniq joylashishi (ularni qaysi joylaridan o'tkazish) qo'llanmalarda ko'rsatilmagan. Bu esa ta'lim olayotgan talabaning ishini ancha murakkablashtiradi. Masalan, talaba profil chizig'ini tasvirlamoqchi, lekin bu chiziq qayerdan o'tishi kerakligi unga noma'lum. Ko'pgina qo'llanmalarda profil chizig'i peshona yuzasi va burun uchiga tekkan holda mavhum o'tkaziladi. Rasmda bunday chiziq bosh shaklini qurishda mo'ljal bo'la olmaydi. Bu haqda biz rasm ustida ishlash uslubiy bosqichi haqidagi bobda yana to'xtalamiz. Shuningdek dahan, burun, qosh usti, ko'z kesimi asoslarining chiziqlari joylashganligi ham noma'lum. Talaba ularni ko'r-ko'rona bosh shaklini tasvirlash uchun bu chiziqlarni zarurligini tushunmay turib chizaveradi.

Bu masalaga to'la oydinlik kiritish uchun biz harbir chiziqni bosh suyagi bo'laklari bilan asoslanadigan anatomic qurilish qonuniyatlariga bog'liq ravishda odam bosh shaklining chiziqli-konstruktiv sxemasini ko'rib chiqishni tavsiya etamiz.

Chiziqli-konstruktiv sxema bo'yicha bosh shaklini tahlil qilar ekanmiz, profil chizig'I soch qoplamasi o'rtasidan, qanshar o'rtasi, burun asosi, lablar tutashmasi (bantiki) va jag' suyagi o'rtasidan o'tishini ko'ramiz. Bosh shakli profil chizig'ining tutashgan nuqtasining yuzasida emas, kalla suyagi bo'laklaridan qidirish kerak. Masalan, burun prizmasida profil chizig'I prizmaning old yuzasida emas, balki orqa yuzasida joylashadi. Burun uchun profil chizig'iga nisbatan boshning kenglikdagi holatiga qarab o'zgartirish mumkin. Dahan asosida profil chizig'I dahan yuzasida emas, (garchi dahandagi chuquri yaxshigina mo'ljal bo'lsa ham), balki jag' suyagida joylashadi.

Rassom profil chizig'ining qayerda joylashishini bilsa u boshning kenglikdagi xolatini ham osongina aniqlab oladi. Buning uchun hayolan to'g'ri chiziq bilan profil chizig'i tutashgan nuqtani qosh usti (qanshar) va dahan asosi profil chizig'i tutashgan nuqta bilan birlashtirish kerak va bu chiziqlar o'rtasida qanday burchak hosil bo'lishini aniqlab olish zarur va bosh ham vertikal, xuddi shu og'ishlikda bo'ladi.

Profil chizig'i shuningdek rassomga bosh shakli tasvirini qurishda ham yordam beradi. Profil chizig'i boshni ikki simmetrik qismga ajratganligi uchun ham rassom juft shakllarning

(jagʻ suyaklari chizigʻi, koʻz kosolari, lab burchaklari, burun teshiklari) joylashuvini ham osonlik bilan kuzata oladi, ular rasmda bir yoʻla belgilanadi: jagʻ suyagining oʻng chizigʻini belgilash bilan darhol uning chap chizigʻi ham belgilanadi, chakka suyak chetlari oʻngda va chapda bir yoʻla belgilanadi va hokazo.

Horizontal konstruktiv chiziqlar oʻzaro parallel boʻlib, boshni proporsional qismlarga ajratadi. Soch qoplami, qosh usti yoʻylari burun asoslari va dahan chiziqlari boshni teng uch qismga ajratadi.

Boshning proporsional qismlarga ajratish qonuniyatlarini qadimgi rassomlar aniqlab berganlar. Biz bosh shaklining uch qismga ajratish qonunlarini Qadimiy Yunon va Rim rassomlarida ham koʻrishimiz mumkin. Uygʻonish davri rassomlari matematik oʻlchamlar asosida boshning old qismi uchta teng qismlarga ajratish haqida xulosaga kelganlar.

Keyingi asr rassomlari nisbatlar qonunini ishlab chiqar yekanlar, tadqiqotning harxil usullarida ham xuddi shu xulosaga kelganlar. Masalan, A.Losenko oʻzining «odamning qisqa proporsiyasi yoki akademik shaklini chizish» asarida boshni uchta teng qismga ajratishni koʻrsatgan. V.Shebuyev oʻzining «Antropometriyalar» asarida ham bunga ishora qilgan.

Lekin, keyinchalik Badiiy akademiya maktabining dushmanlari qoida va qonunlarni oʻrgatishga qarshi chiqadilar, ular sanʼatda klassik meʼyorlarini tan olmadilar va binobarin bosh shakli tuzilishi sxemalari, shuningdek, uch teng qismga proporsional boʻlinishi ham ular harbir inson individual va hamma kishilar uchun ham bosh shaklining tuzilishi borasida aniq va bir xildagi qonun boʻlishi mumkin yemas, degan asosda ularni rad yetadilar.

Odam boshi shakli qurilishiining Albrect Dyurer sxemasi absolyut haqiqat emas, ammo u soʻzsiz shaklning konstruktiv asosini ochib berishda qoʻl keladi. Klassik qonuniyatlar bilan tanishish rasm chizuvchiga tirik bosh qurilishining nisbatlarini va oʻziga xos xususiyatlarini tuzatish va toʻgʻri aniqlashga oʻrgatadi. Bu qonuniyatlarni bilish rassomga naturada kuzatiladigan qonuniyatdan chetga chiqish alomatlarini sezishga yordam beradi. Bosh shakli qurilishi (hatto sxematik) qonuniyatlarini bilish rassomga tasvir etilayotgan turli xarakterlarni kuzatish va darhol tasvirga tuzatishlar kiritish moʻljaldagi rasmga aniqlik va oʻzgartirishlar kiritishda keng imkoniyatlardan foydalanish imkonini beradi. Naturalni kuzatuvchi talaba, boshning qiyshiq chiqib qolmasligi, proporsiyalar oʻrtasida qoʻpol buzilish boʻlmisligi uchun ishini osonlashtiruvchi yoʻllardan foydalanishi kerak. U oʻzidan oldingi va uning ishida yordam bergan rassomlar foydalangan meʼyor, qoida va qonuniyatlarni bilishi kerak.

Bosh shakli qurilishining sxemasi va uning proporsional qonuniyatlari avval aytib oʻtganimizdek, kallasuyagiga asoslangan. Shuning uchun natura boʻyicha konstruktiv chiziqlarning joylashishini belgilash kerak. Shuni nazarda tutish kerakki, ular kalla suyagi asosida yotadilar. Agar biz dahan asosi konstruktiv chizigʻini naturadan qidiradigan boʻlsak, u holda uni dahan yuzasida yemas, balki jagʻ suyagi boʻrtmasida tasavvur qilish kerak boʻladi. Burun asosining chizigʻi burun uchidan yemas, balki burun teshiklari asosida oʻtadi: burun uchi rasmda yo pastda yoki burun asosi chizigʻidan yuqorida joylashagan boʻlishi mumkin. Odam boshi qurilishining konstruktiv sxemasini bilish, rasm chizuvchiga tasvirlashga perspektiva qonuniyatlariga rioya qilishga yordam beradi, naturadan koʻr-koʻrona nusxa koʻchirishdan qaytaradi. Agar talaba konstruktiv chiziqlarni yaxlit oʻzlashtirib olsa, bosh shakli tasvirini toʻgʻri qurish yeng murakkab perspektiv vaziyatlarda ham unga unchalik qiyin boʻlmaydi.

Dastlab odam boshi shaklining chiziqli-konstruktiv tasviri quyidagilardan iborat: dastlab tussiz va yorugʻ soyasiz chiziqlar bilan boshning umumiy shakli tasvirlanadi. Shundan soʻng boshning old qismi ustidan profil chizigʻi oʻtkaziladiki, bu chiziqli uchta teng qismlarga ajraydi va bu chiziqlar ustidan sochlar qoplamasi qosh usti yoʻylari, burun va dahan asosi konstruktiv

chiziqlari o'tkaziladi. Zarur mo'ljallarni belgilangandan so'ng bosh detallari: - burun prizmasi, ko'zlarning sharsimon shakllari, lablar va dahanlarning umumlashgan shakllarini belgilab olamiz. Bularning hammasiga zarur tuzatishlar kiritilishi mumkin bo'lgan faqat bitta chiziqlar bilan tasvirlanadi. Shaklning konstruktiv asosini tasvirlashda qo'l keladigan chiziqlar rassomga shakl qurilishi qonuniyatlarini to'g'ri qo'llashga yordam beradi. Misol tariqasida Apollon boshining chiziqli-konstruktiv qurilish tasviri o'quv vazifasi sifatida berilgan. (2-rasm)

Bosh shakli tuzilishining chiziqli-konstruktiv tasvirini bajarish borasida beriladigan maxsus topshiriqlar talabalarga o'quv materialini yaxshi roqo'zlashtirishga yordam beradi, ularni rasm chizish paytida doimiy ravishda fikrlash va mulohaza yuritishga o'rgatadi, yorug'-soya nuqsonlarini ko'r-ko'rona tarzda, passiv ko'chirishdan qaytaradi. Chunki bunday mashqlar yordamida rasm chizuvchi shakl tuzilishi doimiylicha qolishini tushuna boradi.

Bosh shakli tuzilishi qonuniyatlarini to'liq va hartomonlama o'rganish uchun talaba bunday topshiriqlarni nafaqat naturadan, balki xotiradan, tasavvurdan bajarishi zarur. U amaliyotda bunday mashqlar zarurligiga ishonch hosil qilishi, shaxsiy tajribasida realistik rasm san'atini yegallashda ular qay darajada yordam berayotganligini his qilishi kerak. Bunday mashqlar talabanning nafaqat anatomik bilimlari borasidagi qobiliyatlarini rivojlantiradi, balki his-hayajon bilan yondashishdek ijodiy qobiliyatini shakllantirishga ham qaratilgandir.

Bosh shaklining chiziqli konstruktiv tasvirini bajarishda olib boradigan mashqlarning asosiy vazifasi quyidagilardan iborat: Talabalarda naturaga bo'lgan qiziqishni yuksak darajada rivojlantirish.

1. Tasvir qurishda uslubiy bosqichlikda ishlashga o'rgatish.
2. Tasvir qurishning to'g'ri va ifodaliligiga rioya qilishga o'rgatish.
3. Realistik rasm chizishda ijodiy jarayonning mohiyatini tushuntirish.
4. Naturani yuksak his-hayajon bilan tasvirlash.
5. Mashqlar bajarishda samaradorlikni oshirish orqali kuzatuvchaklikni o'tkirlashtirish.

Chiziqli – konstruktiv rasm ishonchli va yaxshi qurilgan tarzda chiqishi uchun boshning harxil kenglik holatidagi konstruktiv sxemasi tasvirining qator xususiyatlarini ham rassom yaxshi yegallab olishi kerak. Bosh shakli konstruktiv tuzilishining tasvirlash jarayoni ma'lum qonuniyatlarga rioya qilishni talab yetadi.

Xulosa o'rinda shularni ta'kidlash joizki, bosh shakli konstruktiv qurilishi sxemasini yaxshi bilib olgan talabalar keyinchalik tirik boshning akademik rasmi va ijodiy potret chizishda hech qiynalmaydilar. Bosh shakli konstruktiv qurilishi qonuniyatlarini qat'iy ravishda egallab olish uchun yoshlarga faqat chiziqli konstruktiv qurilishi bo'yicha maxsus topshiriqlar bajarish katta ahamiyatga egadir.

Adabiyotlar:

1. Baymetov Botir Boltaboyevich Formation of the skill sofportraying the future teacher of fine art sinpencil drawing ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal Year: 2020, Volume: 10, Issue:5 Firstpage: (1122) Lastpage: (1127).
2. Botir Boltaboyevich Baymetov, Muratov Khusan Kholmuratovich, Self Sketchesasa Toolin the Professional Training of a Future Artist-Teacher. Vol. 63, No. 2, (2020) @ www. solidstatetechnology. us
3. B. Baymetov. Istoriya razvitiya izobrazitelno go iskusstva Uzbekistana. Nauka, obrazovaniye i kultura, Moskva, 2016. str. 19–23.
4. Baimetov Botir Boltaboyevich, Sharipjonov Muhiddin. Development of students» descriptive competenciye sinpencil drawing practice. Issuey 08, 2020 issn 2689–100x the usa journals, usa www. Usa journals hub. com/index. php/tajssci... mso, ISSN 2689–100XThe USA Journals, 261–267
5. Baymetov, B. B., & Sharipjonov, M. S. O. (2020). Development Of Students' Descriptive Competenciyes In

Pencil Drawing Practice. <http://www.usajournalshub.com/index.php/tajssei>. The American Journal of Social Sciynce and Education Innovations, 2(08), 261-267.

8. Sultanov Kh.E. Innovation technology clusters use of technology in illustration /International Journal of Psychosocial Rehabilitation, Vol. 24, Issue 04, 2020: ISSN: 1475-7192. R. 3871-3879;

9. B.B. Baymetov, X.E. Sultanov, X.X. Muratov. Psixologicheskiye osnovy aktivizatsii i tvorcheskikh sposobnostey studentov v protsesse prakticheskikh zanyatiy. Vestnik nauki, 2019.tom-1, nomer 7. str. 67-71.

10. Boltabayevich Botir Baymetov. Haykaltaroshlik va plastika natomiya. o'quv qo'llanma. Iqtisod-moliya. 2007yil.

РЕЗЮМЕ

Maqolada odam portretini tasvirlashda uning konstruktiv asosini tahlil qilish va uni chiziqli konstruktiv asosda ifoda eta bilish masalalariga qaratilgan. Unda akademik maktablarda faoliyat olib borgan klassik rassom va nazariyotchilarning talabalarni malakaviy tayyorlashdagi zarur fikrlari bayon etilgan.

РЕЗЮМЕ

Статья посвящена анализу конструктивной основы портрета человека и умения выразить его на линейной конструктивной основе. Он содержит необходимые идеи художников-классиков и теоретиков, работающих в академических школах по профессиональной подготовке учащихся.

SUMMARY

The article is devoted to the analysis of the constructive basis of the portrait of a person and the ability to express it on a linear constructive basis. It contains the essential ideas of classical artists and theorists working in academic schools for the vocational training of students.

SOG'LOM TURMUSH TARZINI SHAKLLANTIRISHDA JISMONIY TARBIYA VA SPORTNING BUGUNGI KUNDAGI O'RNI

Abdusamidov S.M.

*Toshkent viloyati Chirchiq davlat pedagogika instituti, Pedagogika fakulteti
"Pedagogika va menejment" kafedrası katta o'qituvchisi*

Shadiyev A.Ya.

*Toshkent viloyati Chirchiq davlat pedagogika instituti, Sport va chaqiriqgacha
harbiy ta'lim fakulteti o'quv ishlari bo'yicha dekan o'rinbosari*

Tayanch so'zlar: sog'lom turmush tarzi, ijtimoiy-madaniy, tarbiyaviy jarayon, jismoniy tarbiya va sport.

Ключевые слова: здоровый образ жизни, социокультурный, образовательный процесс, физическая культура и спорт.

Key words: healthy lifestyle, socio-cultural, educational process, physical culture and sports.

Sog'lom turmush tarzi tushunchasi keng ko'lamli ijtimoiy-madaniy hamda tarbiyaviy jarayon sifatida, harbir inson yoki oilaning ma'naviy va jismoniy barkamolligi, mehnat jamoasi hamda mahalla muhitida faol ishtirok etish, ko'pchilikka ibrat, namuna bo'lish ma'nosini bildiradi. Unda mustahkam oilada tinch-totuv yashash, mehnat jarayonida yuksak samaralar keltirish, madaniy, ommaviy va sport tadbirlarida doimiy ishtirok etish kabi jihatlar mujassamlashadi.

Bugungi kunda butun jahonda COVID-19 koronavirus pandemiyasining yuzaga kelishi dunyo mamlakatlari qatori O'zbekistonda ham aholining sog'lig'i, jismonan salomatligi, sog'lom hayot kechirish darajasi zaif ekanligini ko'rsatdi.

COVID-19 koronavirus infeksiyasi avvalo yurak-qon tomir va nafas olish yo'llari hamda semizlik (ortiqcha vazn) kasalligiga chalingan fuqarolarimizning sog'lig'iga salbiy ta'sir ko'rsatdi. Natijada, bugungi pandemiya oramizdan ko'plab fuqarolarimizni bevaqt dunyodan

ko'z yumishiga sabab bo'ldi.

Barchamiz bundan jiddiy xulosa qilgan holda zararli odatlardan voz kechib, ommaviy sport bilan doimiy shug'ullanish, to'g'ri ovqatlanish tamoyillariga rioya qilish, xususan tarkibida tuz, qand va yog' miqdori ko'p bo'lgan hamda xamirli taom va shirinliklarni, non mahsulotlarini me'yoridan ortiq iste'mol qilmaslikni, bir so'z bilan aytganda, sog'lom turmush tarzini kundalik hayotimizga aylantirishimiz zarur ekanligini bugungi davrning o'zi taqozo etmoqda.

Shu sababdan jismoniy tarbiya va ommaviy sport bilan muntazam shug'ullanish hamda sog'lom turmush tarzi bo'yicha hayotiy ko'nikmalarni shakllantirish orqali harbir fuqaroda kasallikka qarshi kuchli immun tizimi paydo bo'lishini ta'minlash, zararli odatlardan voz kechish, to'g'ri ovqatlanish tamoyillariga amal qilish, tiklash va reabilitatsiya ishlari hamda ommaviy jismoniy faollik tadbirlarini tizimli va samarali tashkil qilish, bu borada tegishli infratuzilma va boshqa zarurshart-sharoitlarni yaratish lozim.

Mamlakatimiz mustaqil bo'gach sog'lom turmush tarzi bilan bog'liq bo'lgan tadqiqotlar yanada ko'paydi. Ular asosida milliy qadriyatlarni qayta tiklash, ma'naviy-ma'rifiy madaniyatimizni davr talablari asosida boyitishga doir qator o'quv-uslubiy qo'llanmalar, ommabop kitoblar yuzaga keltirilmoqda.

Ma'lumki, inson salomatligi ko'p sohalar bilan bevosita bog'liq. Bunda tibbiy va gigienik talablar, damolish, ovqatlanish, uyqu, madaniy hordiq chiqarish kabilar ustuvor turadi. Ularning tarkibida esa, amaliy jihatdan real harakat qilish (suzish, yugurish, sakrash, yuk ko'tarish, nafas olish va shu kabi tabiiy harakatlar) eng muhim omil hisoblanadi). Tabiiy harakatlarni sifatlash, takomillashtirishda jismoniy mashqlar, sport turlari, sayohatlar va xalq milliy o'yinlari to'la xizmat qila oladi. Jismoniy madaniyat va sport mazmuni ma'lum maqsadlarga qaratilishi bilan birgalikda, ular aholining, ayniqsa – o'quvchi yoshlar, talabalarining jismoniy barkamolligini tarbiyalashga yo'naltiriladi. Bu esa ma'naviy va jismoniy jihatdan hartomonlama rivojlangan insonni yetishtiradi. Demak, sog'lom turmush tarzi mazmunida jismoniy tarbiya, sport, sayohat va xalq milliy o'yinlari o'ziga xos xususiyatlarga ega. Shu o'rinda Respublika Prezident Sh.M.Mirziyoyev tomonidan 5 muhim tashabbusning joriy etilishi shu orqali har-bir insonda o'zining salomatligi haqida shaxsan g'amxo'rlik qilib borish madaniyatini yoshlikdan, oila, maktab, mahallasog'liqni saqlash tizimi, jismoniy tarbiya sportning ko'magida singdirish kerak ekanligi maqsad qilib olingan. Shunisi muhimki, odamlar so'zda emas, balki amalda o'z salomatligining qadriga etib, uni milliy boylik sifatida avaylab- asrasinlar", - deb ta'kidlaganini eslash zarur.

Aholining salomatligini yaxshilash, ularning sog'lom turmush kechirishlari yo'lida ulkan tadbirlar amalga oshirilmoqda. «Sog'lomavloduchun» ordenin ta'sis etish (1993-yil 3-mart), Sog'lom avlod Davlat dasturining qabul qilinishi (1999), «Alpomish» va «Barchinoy» maxsus testlari majmuining qo'llanilishi (2000-yil 1-mart), jismoniy tarbiya va sport sohasidagi qonunlar (1999, 2000) va qator qarorlar (1993, 1996, 1998, 1999, 2000, 2002 va hokazo) qabul qilinishi muhim ahamiyat kasb etadi.

Aholining madaniy turmush sharoitini tobora yaxshilash yo'lida keng qamrovli tadbirlar amalga oshirilmoqda. Ayniqsa, qishloq aholisining gaz, suv, elektr bilan ta'minlash, kichik korxonalar qurish, fermerlik xo'jaligi va shaxsiy xo'jaliklarni yuritishga keng yo'l ochib berildi. Hozir 8-12 yoshdagi bolalar kurash, shohmot, sharqona yakka kurashlarda Osiyo va jahon chempioni unvoniga sazovor bo'lmoqda. Bu esa sog'lom turmush tarzi namunalaridandir.

Sog'lom turmush tarzini o'rganish va uni hayotga joriy etishda ba'zibir salbiy xususiyatlar ham uchraydi. Bunda, asosan quyidagilarga alohida e'tibor berish kerak:

Т. Н. Қары Ниязий атындағы Өзбекстан педагогикалық
илим-изертлеў институтының Ж. Орынбаев атындағы Қарақалпақстан
филиалы

**«МУҒАЛЛИМ ҲӘМ ҮЗЛИКСИЗ
БИЛИМЛЕНДИРИЎ» № 3-2**
Нөкис — 2021

Басып шығыўға жуўапкер:

А. Тилегенов

Баспаға таярлаған:

А. Тилегенов, Н. Абдукаримов

Оригинал-макеттен басыўға рухсат етилди 12.03.2021. Форматы 60x84^{1/16}

«Таймс» гарнитурасында офсет усылында басылды.

Шэрти б.т. Нашр. т. Нусқасы 2000. Буйыртпа №

«NISO POLIGRAF» ШК босмахонасида босилди.

Тошкент ш., Ҳ. Бойқаро, 51

